

1 Flyghotellet med konditori Finess från år 1957. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

3 Brommaposten vid rondellen uppfördes 1948 av arkitekt Lars-Erik Lallerstedt, som en viktig del i av den tidiga centrumanläggningen. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

2 Den dramatiskt utformade Bromma baptistkyrka. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

4 Väster om Brommaplan ligger ett område med nio likartade smalhus kring en öppen grönyta. Byggnaderna uppfördes 1939-41 av som barnrikehus. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

Riksby

Information till Dig som äger ett kulturhistoriskt värdefullt hus i ytterstaden

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum ansvarar för att peka ut och definiera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Stockholms stad. Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Byggnaderna klassificeras i fyra kategorier med hänsyn till deras kulturhistoriska värde och redovisas med färgerna blått, grönt, gult och grått:

- Blått anger bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Grönt betyder att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gult avser en fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
- Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier.
- ▨ Streckad - Fastighet med bebyggelse uppförd 1990 eller senare och som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Plan och bygglagen, PBL

För synnerligen och särskilt kulturhistorisk värdefull bebyggelse, det vill säga blå- och grönmarkerade byggnader är 3 kap 12 § i (PBL) Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 3 kap 10 § och 13 § tillämpliga. Denna lagstiftning är kopplad till Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering som finns redovisad för Riksby i detta faktablad.

- 10 §** Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).
- 12 §** Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas. Lag (1994:852).
- 13 §** Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt omgivningens karaktär. Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

Framsida uppförda: Hangar 4 från 1956. Foto: Josefine Bolander, Stockholms stadsmuseum. Nedan: Portar var ofta ursprungligen utformade med omsorg. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

Historik

Riksby har en historia som sträcker sig långt bakåt i tiden. Området var tidigt bebyggt och är rikt på fornlämningar och på området som numera domineras av Bromma flygplats låg flera förhistoriska gårdar och byar som Glia, Nora, Linta och Ranhammar. Norra Båtmanstorpet, troligen från slutet av 1700-talet, är den enda bevarade äldre bebyggelsen i stadsdelen. Namnet Riksby kommer från en by som under medeltid benämndes Rodhgerysby (år 1409). Namnet har under tidens lopp förvrängts, 1599 benämndes den tidigare byn för Regesby-torp och Regesby har i sin tur omformats till Riksby.

Området var mycket glesbebyggt när det tillsammans med Åkeshov köptes av Stockholms stad 1904. När stadsdelen Riksby bildades 1926, med ungefär samma gränser som dagens, utgjordes den huvudsakliga bebyggelsen av kolonistugor. Fyra av dessa tidiga koloniområden finns ännu kvar. År 1929 reserverades det öppna fältet i stadsdelens norra del för bygget av en flygplats, vilken stod klar våren 1936.

År 1938 fastställdes stadsplanen för Centrala Bromma som området då kallades. Planen omfattade de västra delarna utmed Spångavägen samt Brommaplans rondell som planerades som en knutpunkt för kommunikationerna till de nya stadsdelarna i Västerort. Två år senare fastställdes planen för den östra delen mellan Drottningholmsvägen och Kvarnbacksvägen. Den huvudsakliga bebyggelsen i Riksby uppfördes mellan 1939-1945 varefter endast ett fåtal kompletteringar har tillkommit.

Bebyggelsens karaktär

Riksby är en omfattande stadsdel som till ytan domineras av Bromma flygplats. Bostadsbebyggelsen ligger i söder, separerad från flygplatsområdet av bevarad naturmark och tre stora koloniområden. Bebyggelsen består i huvudsak av smalhus i tre våningar uppförd väster och öster om Brommaplans rondell.

Smalhusstad

Som lösning på Stockholms bostadsproblem introducerades smalhuset i Sverige under funktionalismen på 1930-talet. Det blev snabbt den dominerande hustypen i Stockholms förorter eftersom den var lätt att placera i terrängen samtidigt som den gav en hög bostadsstandard och var billig att bygga. Det typiska smalhuset är friliggande i tre våningar med genomgående lägenheter och en husbredd som normalt inte överstiger 10 meter. Byggnaderna placerades i öppna planmönster, parallellt orienterade för idealt ljusinsläpp, ofta med bevarad natur fram till husgrunden.

Riksby's smalhus är placerade utmed de gator som löper ut från Brommaplansrondellen. Detta område har en enhetlig karaktär med en sparsmakad utformning, även om skillnader finns i såväl arkitektur som planering. De flesta husen har slätputsade fasader, många var ursprungligen slammade, där utformningen av fönster, balkongfronter, räcken och dörrpartier ger variation. Det är vanligt med ett lätt framskjutet fasadparti som markerar entré och trapphus. Byggnaderna har sadeltak eller pulpettak. Markplaneringen är enhetlig och välplanerad, med gröna barnvänliga gårdar, och i östra delen bevarade stråk av naturmark mellan byggnadsgrupperna. Man har inte behövt anpassa sig till terrängen i samma utsträckning som i många andra samtida, mer kuperade stadsdelar. I stadsplanen kan man se hur smalhusområdenas planering förändrades under 1940-talet. De flesta kvarteren har en strikt, rätlinjig planering, delvis beroende på begränsat utrymme och anpassningen efter vägnätet. I den yngre delen, öster om rondellen, där utrymmet inte är lika begränsat, är vägarna inte lika strikt planerade och några kvarter; Braskudden, Näsduken, Slöjan och Väggbonaden, börjar närma sig grannskapsenhetsidealets mer slutna form.

Merparten av smalhusen är uppförda av byggmästare Baltzar Lundström och AB Svenska Bostäder. De mest produktiva arkitekterna i Riksby var Ernst

Grönwall samt Hakon Ahlberg i samarbete med Backström & Reinius. Andra arkitekter är Wejke & Ödéén för Stockholms hem, Nils Rissén på Lundströms kontor och Sven Wallander vid HSB.

Verksamhetsområde

Redan i slutet av 1920-talet började man planera för ett större flygfält på det öppna fältet i norra delen av Riksby. Marken var lämplig, men ett stort antal fornlämningar måste offras. De flesta byggnaderna ritades av arkitekt Paul Hedqvist i stram funktionalistisk stil, efter en arkitekttävling 1934. Flygplatsen stod klar våren 1936 och invigningen var en avgörande händelse i Stockholms kommunikationshistoria; detta var huvudstadens första landflygplats. Landningsbanor har sedermera förlängts och nya byggnader har tillkommit under årens lopp. Sedan Arlanda flygplats stod klar 1960 har de stora hangarerna längs Ulvsundavägen successivt blivit överflödiga och tagits i anspråk för stormarknader m.m.

Skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

I Riksby finns två områden som är utpekade som *särskilt kulturhistoriskt värdefulla* i översiktsplanen för Stockholm. Det första området, Bromma Flygplats har som helhet mycket stora samhällshistoriska, infrastrukturhistoriska, miljöskapande och stadsbildsmässiga värden, vid sidan av de enskilda husens specifika kulturhistoriska värden. I kraft av sin långa och obrutna användning som flygplats har anläggningen mycket stora kontinuitetsvärden och stora pedagogiska värden. Det andra området utgörs av de tre äldre och ovanligt stora kolonitradgårdsföreningarna Linnéa/Kortenslund, Glia och Riksby vilka är uppbyggda med stugor placerade i kvarter utmed vindlande smala gator. De små idylliska stugorna som vanligtvis har byggts enligt typritningar har likartad utformning; de äldre med utsirade snickerier och de yngre i enklare utförande. Utmärkande är de lummiga odlingarna, som efter decennier har en avsevärd mångfald och grönska. Både trädgårdarna och stugorna är i hög grad välbevarade och utgör kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Inom områdena skall stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljöns som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde.

Förutom dessa utpekade områden finns ett antal kulturhistoriskt värdefull byggnader och områden av vilka kan nämnas byggnaderna i kvarteret Stickmaskinen som i egenskap av s.k. barnrikehus, för mindre bemedlade familjer med minst tre barn, har stora social- och samhällshistoriska värden. Dessa byggnader har en tidstypisk, välgestaltad och välbevarad arkitektur med omsorgsfullt utformade byggnadsdetaljer. Tillsammans utgör de en enhetlig miljö med stort kulturhistoriskt värde. Även den ursprungliga centrumanläggningen med den symmetriskt planlagda rondellen, omgiven av diagonalt lagda bostads- och affärshus har stora samhällshistoriska värden samt betydande arkitektoniska, miljöskapande och stadsbildsmässiga värden. De kulturhistoriska värdena förstärks av Lars-Erik Lallerstedts posthus och anläggningen med bl.a. hotell och kyrka på rondellens norra sida vilken uppfördes på 1950-talet som ett komplement till det närbelägna Bromma flygplats.

Riksby 1:47, hus 1 och hus 2, är sedan år 2000 skyddade enligt "Förordning (1988:1229) om statligt byggnadsminne m.m."

Flygedartornet på Bromma flygplats ursprungliga stationsbyggnad, uppförd 1936, var i bruk fram till 2003. Foto: Josefine Bolander, Stockholms stadsmuseum.

De stora, arkitektoniskt imponerande, hangarerna utefter Ulvsundavägen inrymmer numera stormarknader. Foto: Josefine Bolander, Stockholms stadsmuseum

Som ägare och förvaltare av en kulturhistoriskt värdefull byggnad bör man beakta följande:

- Att större till- och påbyggnader undviks.
- Att husets ursprungliga fasad- och takmaterial bibehålls och att tilläggsisoleringar undviks.
- Att husets ursprungliga detaljutformning med fönster, portar, balkonger, fasadutsmyckningar m.m. bibehålls.
- Att husets ursprungliga färgsättning bibehålls.
- Att byggnaden underhålls kontinuerligt med metoder och material som är anpassade till husets ursprungliga utformning, särdrag och byggnadsteknik.
- Att ursprungliga planlösningar bibehålls och att eventuell kulturhistoriskt värdefull inredning bevaras.
- Att tidstypisk markplanering och växtlighet bevaras.

Stockholms stadsmuseum ger gärna råd

För information och tips om byggnadsvård och förhållningssätt vid underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse besök gärna Stadsmuseets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard Har Du ytterligare frågor är du välkommen att kontakta Stockholms stadsmuseum.

Kulturmiljöenheten
Box 15025, 104 65 Stockholm
Tel. 08-508 31 600
www.stadsmuseum.stockholm.se

